

Klimaatbeleid en systeemverandering

Drie boeken over klimaatbeleid. In de aanloop naar COP 23, de nieuwe klimaattop in Bonn, kwamen drie wel erg verschillende milieu- en klimaatboeken op de markt. Alle drie dringen ze aan op een radicale ommezwaai van het beleid. Als we de aarde nog willen redden, is er nood aan drastische systeemveranderingen: 'system change, not climate change'. Daarbij leggen ze duidelijk verschillende accenten en kiezen ze ook andere tegenstanders en bondgenoten.

Ludo De Witte, *Als de laatste boom geveld is, eten we ons geld wel op. Het Kapitalisme versus de Aarde*, EPO, 2017, 247 p.

Naomi Klein, *NEE is niet genoeg, Tegen Trumps Shockpolitiek, voor de wereld die we nodig hebben*, De Geus, 2017, 332 p.

Mathias Bienstman, *Op Eigen Kracht. De bevrijding van gas, olie en kernenergie*, Borgerhoff en Lamberigts, 2017, 190 p.

Slechts één echte vijand: het kapitaal

Voor Ludo De Witte is het duidelijk: de bron van alle kwaad is het kapitalistisch bestel zelf. Niet Trump is het probleem, maar het kapitalisme, dat Trump schaamteloos belichaamt. Het is een illusie om in een kapitalistische samenleving de meerderheid van de bevolking te overtuigen om anders te gaan leven. De consumptiedwang is eigen aan het systeem. Schumpeter zei het al: kapitalisme zonder economische groei is een contradictio in terminis. Een stationair of circulair kapitalisme kan niet bestaan. Aan het kapitalisme, aan de grenzeloze groei van de economie kan maar een eind gesteld worden door het 'naasten' (nationaliseren) van de sleutelsectoren van de economie: de financiële sector, energiebedrijven en andere nutsbedrijven. Alleen een democratisch aangestuurde

planeconomie kan een echte transitie bewerkstelligen. Voor hem is er nood, niet aan een sociaal gecorrigeerd ecologisme, maar aan een volwaardig 'ecosocialisme'.

Zijn boek is een lange tirade tegen alle halfzachte groene strategieën die denken vat te krijgen op het systeem, maar zonder dat ze daarbij kiezen voor een uitgesproken anti- of postkapitalistische strategie. Groene oplossingen worden één voor één naar de prullenmand verwezen. Het *Klimaatakkoord van Parijs* was een flop. De grote klimaattoppen ontpoppen zich steeds meer als uitstalramen en promotiebeurzen van grote milieucriminelen. De Duitse Energiewende is sociaal onrechtvaardig. Groene technologieën zoals zonnepanelen en windturbines zorgen ook voor extra uitstoot van broeikasgassen. Cleantech is een leugen. Ook groene bedrijven zijn bezig de wereld te vernietigen (sic). Morele oproepen om milieubewust te consumeren spelen in de kaart van het soberheidsbeleid van op-eenvolgende regeringen.

Apolitiek doe-het-zelfactivisme

Vervolgens maakt hij kipkap van achter-eenvolgens socialisten, groenen en alle soorten van transitiedenkens. Hij spreekt zich uit tegen het 'prometheïsch vooruitgangsoptimisme' van de socialist Bart Martens. Het socialistische milieubeleid van onder meer Freya Van den Bossche zorgde vooral voor een stroom van subsidiemanna naar de bovenlagen van de samenleving. Dirk Holemans van Oikos krijgt ervan langs omdat hij gelooft in het bewerken van een omslag via kleinschalige projecten en coöperaties. De 'commons' die Holemans kiest als derde weg tussen liberalisme en socialisme is voor hem naïeve romantiek. Het subversieve potentieel van coöperaties is een illusie: ze kunnen niet op tegen de multinationals, het zijn samenwerkingsverbanden van 'lilliputterkapitalisten'. Want telkens

weer blijkt dat het kapitalisme dit soort van kleine initiatieven inkapselt en recureert, zoals in het verleden al gebeurde met vele varianten op ‘volkskapitalisme’. De ‘deeleconomie’ kan slechts een klein stukje herstellen van de immense schade die wordt aangericht door de wegwerp-economie, en transformeert met Uber en Airbnb meer en meer tot een ‘steel-economie’. Met kleine stapjes de wereld veranderen, zoals de beweging Transition Towns of de documentairefilm *Demain* ons dat voorspiegelen, en dat zonder grote strijd, werkt niet. De partij Groen lijdt voor hem nog altijd aan een angstsyndroom na het electoraal debacle in 2003. Voor hem kan het naïeve optimisme dat Meyrem Almaci nu belijdt, niet werken. ‘De alternatieven liggen er, ze zijn haalbaar en betaalbaar,’ zegt ze. Voor De Witte is dit evident niet zo. Je kan niet via een shortcut het lastige probleem van het kapitalisme wegdenken en terugplooiën op basisinitiatieven.

Alle transitiedenkers in binnen- en buitenland zijn voor hem in hetzelfde bedje ziek. Hij legt ze met de nodige arrogantie één voor één tussen zijn boterham: Peter Tom Jones, Dirk Barrez, Michel Bauwens, John Restakis, Tim Jackson, Saskia Sassen, Vandana Shiva ...: het zijn allemaal softies, die om de noodzakelijke confrontatie met de grootindustrie en het grootkapitaal heen fietsen.

Commons als nieuwe sovjets?

De felle kritiek van De Witte verstomt of wordt wel heel erg mild als hij het over Karl Marx en het reëel bestaande socialisme heeft. Hij beseft natuurlijk dat hij in deze de perceptie ferm tegen heeft, door de associatie van de autoritaire plan-economie met ecologische rampen. Hij distantieert zich van al te autoritaire of bureaucratische vormen van socialisme, maar tegelijk slaagt hij erin Lenin voor te stellen als natuurbeschermer (sic) en

citeert hij stukken uit *Het Communistisch Manifest* van Marx waarin deze fulmineert tegen de exploitatie van de aarde. Hij vergoelijkt ook het olie-socialisme van Chavez en Correa door te stellen dat ze geen andere keuze hadden door de opgebouwde klimaat- en koolstofschuld van de rijke landen. Volgens hem ‘behoeft de baard van Marx geen knipbeurt’.

Hij geeft anderzijds wel toe dat in het werk van Marx en Engels geen concreet uitgewerkte politieke ecologie terug te vinden is. Dan komt de kat op de koord en keert hij met een grote bocht terug naar de alternatieven die hij daarvoor bladzijden lang verguisde. Ineens kiest hij wel voor een strategie gebaseerd op de rehabilitatie van de commons. Ineens zijn de commons voor hem de terugkeer naar het authentieke communisme. Het moet dan gaan om initiatieven die ingepast worden in een offensieve ecosocialistische strategie en kunnen fungeren als ‘Trojaanse paarden waarmee we buurt, stad en staat weer kunnen bezetten’. Daarbij is een sterke staat noodzakelijk, de uitbouw ook van geïnstitutionaliseerde en sociale commons (openbare bedrijven, sociale zekerheid). Een echte transitiestrategie veronderstelt een uitgebouwde planeconomie. Het doel daarvan moet zijn de samenleving te bevrijden van de groeiwang, de burgers te ‘empoweren’, commons op te zetten waarin lokale groepen en overheden het heft in eigen handen nemen. Wezenlijke verandering is maar mogelijk als de beweging van de commons de steun krijgt van progressieve regeringen, die zelf bouwen op een zelfbewuste, gemobiliseerde bevolking en die op ramkoers durven gaan met de industriële mastodonten en de haute finance. Enkel op die manier kan het kapitalistisch monster bedwongen worden, kan een moratorium ingesteld worden op economische groei en kan ons niveau van consumptie teruggeschroefd worden naar het niveau van de jaren ‘70.

Het bevechten van zelf geschapen karikaturen

Ludo De Witte slooft zich uit om een karikatuur te schetsen van veel hedendaagse progressieve politici en transitiedenkers. Op basis van dikwijls weinig diepgravende analyses. Soms wordt het proces gemaakt van een auteur of een hele stroming op basis van één artikel, één fait divers. De meeste groene denkers die De Witte aanhaalt, bieden juist een zeer genuanceerd verhaal, waarbij ze het potentieel beschrijven van kleine groepen en projecten, maar ook steeds pleiten voor een sterke overheid, die reguleert, grenzen stelt, rechtvaardige belastingen instelt. Bijna alle geciteerde transitiedenkers stellen zowel het kapitalistisch systeem als de economische groeidrift in vraag. Het demoniseren van zowat 90 procent van alle groene denkers en doeners lijkt dan ook weinig vruchtbaar.

Dat neemt niet weg dat in het boek van Ludo De Witte ook zeer behartenswaardige feiten en waarschuwingen te vinden zijn. Daarbij is hij dikwijls schatplichtig aan *De Mythe van de Groene Economie* van Anneleen Kenis en Mathias Lievens, bijvoorbeeld in zijn kritiek op de emissiehandel, op vormen van greenwashingen op de transfer van biomassa van Zuid naar Noord. Hij citeert ook erg graag de twee laatste klimaatboeken van Naomi Klein. Voor De Witte is Klein het model van de postkapitalistische groene activiste en is haar *Leap Manifesto* de kern van een nieuw ecosocialistisch manifest.

Zo pleit Ludo De Witte onomwonden voor zware belastingen op benzine, vliegtuigreizen, vlees, niet-seizoensgebonden groenten en fruit, op voorwaarde dat de opbrengst van deze belastingen eerlijk verdeeld wordt onder alle burgers. Hij haalt zijn inspiratie bij James Hansen, pionier van de Amerikaanse klimaatbeweging. Hansen pleitte in 2009 voor een

radicale koolstofheffing bij de producenten van fossiele brandstoffen van 115 dollar per ton CO₂. De opbrengst daarvan zou hij dan via een dividend van 3.000 dollar per Amerikaan teruggeven aan de mensen (als een soort basisinkomen)¹. Interessant is vooral zijn verwerping van te lage koolstofheffingen (bijvoorbeeld 40 dollar per ton CO₂). De multinationale bedrijven pakken daar graag zelf mee uit om juist verdere vormen van inperking van economische groei af te blokken.

Ook de nadruk die De Witte legt op de rol van de overheid, en dus op varianten op een planeconomie, is terecht. Maar hij mist allicht het punt dat veel transitiedenken juist de keuze inhoudt voor een nieuw soort van planning 2.0 waarbij overheden, bedrijven, wetenschappers en burgers bewust participeren en op mekaar inspelen.

Zijn verwijzingen naar het verleden waarin veel utopische socialistische alternatieven gerecupereerd werden door het kapitalistisch systeem en uiteindelijk ook vermarkt raakten, zijn ook nuttig. Ook voor de huidige commons en peer-to-peer-economie is het risico reëel dat ze zullen ingepalmd worden door nieuwe roofzuchtige vormen van platformkapitalisme.

Deze waarschuwingen zijn terecht. De meeste groene denkers zijn zich ook bewust van deze gevaren. Het was dus voor niets nodig om op hautaine wijze het gros van groene denkers en doeners bij het oud papier te plaatsen...

NEE tegen Trump

Naomi Klein wil de mensheid redden van een economie die uitsluitend de belangen van de kapitaalbezitters voor ogen heeft, behoeden voor de rampspoed van

1. Het 'fee and dividend'-voorstel van Hansen als alternatief voor het 'cap and trade' model, *Storms of My Grandchildren*, 2009.

een 'ecocidaal kapitalisme'. Voor Ludo De Witte is ze daarom de ideale voorvechter van het ecosocialisme. Of Klein zo makkelijk een etiket op zich laat kleven, is een andere vraag. In haar boek *NEE is niet genoeg* komt ze behoorlijk radicaal en links uit de hoek. De verkiezing van Donald Trump tot president van de VS heeft haar activisme alleen maar aangescherpt. Met de overwinning van Trump zijn nu alle maskers gevallen. De nieuwe machthebbers doen zelfs geen moeite meer om toneel te spelen. Ze verdedigen onomwonden de belangen van de rijksten en van de fossiele industrie. Trumps strategie om Amerika weer 'groot' te maken, is een fabricage: wat hij wil, is Amerika weer 'goedkoop' maken voor de bazen. De verongelijkte witte arbeidersklasse die hem aan de macht hielp, zal daar als eerste het slachtoffer van worden.

Trumpisme als shockdoctrine

Naomi Klein is vlijmscherp. We verwachten niet anders. Toch stelt haar nieuwe boek ook teleur. Haar vorig boek *No Time. Verander nu, voor het klimaat alles verandert* (2014) is een absolute klassieker, zowat het beste boek dat ooit over de wereldwijde klimaatstrijd geschreven werd. *NEE is niet genoeg* voegt hier te weinig aan toe. Het is snel geschreven, meesurfend op de anti-Trumpgolf. Klein geeft nieuwe inspirerende voorbeelden van strijd tegen de financiële grootmachten en de fossiele industrie, zoals de Mars voor waarheid en wetenschap op de Dag van de Aarde 2017. In andere hoofdstukken vervalt ze echter in een bijna rigide toepassing van denkschema's uit haar vorige boeken op de huidige crisis in de VS. Ze toont aan dat Trump vooral bezig is met zichzelf als merk te verkopen, in de lijn van haar eerste boek *No Logo* (2000). Zijn presidentschap is de ultieme uitbreiding van het merk Trump. Vervolgens beschrijft ze bladzijden lang hoe Trump en de zijnen Amerika in een crisis gestort hebben en

van het schokeffect willen gebruik maken om veel democratische en sociale verworvenheden razendsnel terug te schroeven. Dat ligt dan weer helemaal in de lijn van haar boek *De Shockdoctrine. De opkomst van rampenkapitalisme* (2007). Deze logica trekt ze ver door. De entourage van Trump is een bende gewetenloze oliebaronnen, die tot alles in staat zijn om de prijs van fossiele brandstoffen terug de hoogte in te jagen, ook als ze daarvoor oorlog, dood en verderf moeten zaaien (Noord-Korea). Rex Tillerson, ex-baas van Exxon en nu buitenlandminister van de VS, is het symbool van deze totale belangencollusie. Het zijn de 'meesters van rampspoed', en straks de 'masters of war' die de Amerikaanse democratie en de ontluikende groene economie zullen smoren in bloed en olie. Ze zullen de wereld herscheppen, naar het model van Bagdad en Irak, in veilige groene zones voor de rijken en vooral veel onveilige rode zones voor het gepeupel. De oliebaronnen kunnen alleen overleven in een eigen gecreëerde Mad Max-wereld. In een normale democratische orde zijn ze gedoemd ten onder te gaan. Het is de logica, de strijd die Klein ook in *No Time* met veel overtuiging schetste, maar die ze nu doortrekt tot zijn ultieme consequentie.

Een radicaal, apolitiek programma

Klein beseft gelukkig ook dat alleen NEE zeggen niet voldoende begeistert. Het luidste 'nee' moet vergezeld gaan van een gedurfd en vooruitziend 'ja'. We moeten nu een radicale sprong in het diepe wagen, met kleine stappen komen we er niet meer. Ze pleit voor een grote en draagkrachtige coalitie. Soms leunt ze aan bij links (Jean-Luc Mélenchon), soms werkt ze samen met Groenen, dan weer spreekt ze haar ontgoocheling uit in alle kandidaten van links in de VS en Europa. Wat zeker is, is dat ze overal aan de zijde staat van eco-activisten.

De groene sprong voorwaarts

Die 'ja' tracht ze uit te schrijven in een positief project, opgesteld in een activistenkamp, het *Leap Manifesto*, een 'programma zonder partij'. Daarin pleit ze voor nieuwe grootschalige investeringen in de publieke sfeer en voor hoge belastingen voor de rijken. Ze wil een rechtvaardige transitie: werknemers uit vervuilende industrieën moeten volwaardig kunnen participeren in de nieuwe economie. Voor haar zijn groene jobs veel meer dan het bouwen van windmolens of het leggen van zonnepanelen. Groen werk omvat alle banen die nuttig en verrijkend zijn voor de samenleving en die weinig uitstoot van broeikasgassen veroorzaken. Op overtuigende wijze beschrijft ze ook hoe klimaatverandering en migratie onverbreekelijk met elkaar verbonden zijn, hoe de strijd voor een rechtvaardige opvang van vluchtelingen dezelfde is als de strijd voor rechtvaardig klimaat. En ja, sommige van haar oplossingen zijn zeer socialistisch: energiebedrijven moeten in handen zijn van het publiek, van gemeenschappen en coöperaties. De motor van een groen werkgelegenheidsprogramma zijn democratische arbeiderscoöperaties.

Het boek blijft lezenswaard, verfrissend, maar minder vernieuwend of baanbrekend dan *No Time*. Daarvoor krijgen we iets te veel herhaling, iets te veel argumenten om het eigen gelijk andermaal te bewijzen. Maar haar belangrijkste boodschap beklijft: zorg voor de planeet en zorg voor elkaar horen onverbreekelijk samen...

Klimaatoptimisme

Een heel andere stijl krijgen we in *Op Eigen kracht*, het klimaatboek van Mathias Bienstman, beleidscoördinator van de Bond Beter Leefmilieu. Hij komt met een bedachtzaam realistisch programma, maar is daarom niet minder radicaal. Hij beschrijft de concrete acties die nodig zijn

om ons te bevrijden van gas, olie en kernenergie. Die voorstellen zijn op zich niet nieuw: in feite is dit een langere, meer onderbouwde versie van de baanbrekende brochure die de BBL al uitbracht in 2016: *Na Parijs: Van Fossiel naar Hernieuwbaar in Tien jaar Tijd* en waarmee Bienstman en de zijnen toen al een 'disruptief' klimaatbeleid op de kaart zetten in Vlaanderen.

Wel nieuw is de stevige analyse die Bienstman maakt van het internationaal klimaatbeleid en de staat van de wereld. Die analyse is een stuk optimistischer dan die van Naomi Klein. Bij Bienstman overheerst het optimisme: Trump is een forse tegenvaller, maar de loop van de geschiedenis leidt naar hernieuwbare energie, de doorbraak van groene technologieën en een groene economie. Hij geeft aan hoe ook grote bedrijven en banken tot dit inzicht zijn gekomen. Hoe Citibank berekende dat door het *Klimaatakkoord van Parijs* reserves aan steenkool, olie en gas, goed voor een slordige 111.000 miljard dollar in één klap waardeloos werden. Hij citeert een van de bonzen van de steenkoolindustrie, die beseft dat het hen zal vergaan zoals de laatste verdedigers van de slavenhandel. In een van zijn meest geïnspireerde passages beschrijft hij hoe niet de globalisering, maar de automatisering en het platformkapitalisme de echte oorzaak zijn van de hoge Amerikaanse werkloosheid. Het terugopenen van steenkoolmijnen zal daar geen jota aan veranderen.

Hij brengt vooral meer nuance aan in zijn analyse, bijvoorbeeld door een duidelijk onderscheid te maken tussen de steenkoolindustrie en de olie-industrie. Het pleidooi van de grote oliebedrijven voor een CO₂-taks is erop gericht om steenkool uit de elektriciteitsmix te duwen. De fossiele lobby is helemaal geen gesloten front, zelfs de oliesector is dat niet: de Saoedi's en de frackingindustrie bijvoorbeeld lusten mekaar rauw. In die zin trekken de gebroeders Koch en hun netwerk (de

‘Kochtopus’), Trump en Tillerson niet noodzakelijk allemaal aan eenzelfde zeel.

Exxon heeft decennialang een politiek gevoerd van bewuste misleiding, terwijl hun eigen onderzoekers als eersten de signalen van de opwarming van onze planeet op het spoor kwamen. Maar Exxon, en Rex Tillerson, namen een bocht, volgens Bienstman wellicht ook geïnspireerd door het debacle van een vergelijkbare negationistische strategie in de tabaksindustrie. In 2008 namen ze afstand van een decennialange strategie van klimaatontkenning. De nieuwe baas van het Amerikaans Milieubureau Scott Pruitt neemt de verdediging op van Exxon met argumenten die het oliebedrijf intussen zelf tegenspreekt. De nieuwe strategie van de oliemultinationals is nu tijd rekken, nog zoveel mogelijk reserves verzilveren en zich intussen gefaseerd aanpassen aan de nieuwe realiteit van de opkomende groene energietechnologieën en daarbij streven naar nieuwe monopolieposities.

Hernieuwbare energie schept nieuwe jobs. In de fossiele sector blijven jobs wegvloeien. De strijd van Trump is een achterhoedegevecht, uitstel van executie. Een schare libertaire miljardairs zal er wel bij varen, maar voor de arbeiders uit de oude industrieën, voor de mijnwerkers zal Trumps anti-klimaatbeleid geen soelaas brengen.

Technologie-optimisme

In het grootste deel van zijn boek beschrijft Bienstman de mogelijkheden van hernieuwbare energie. 100 procent groene stroom, maar ook 100 procent groene warmte is op termijn haalbaar. In Duitsland werden maar liefst 350.000 groene jobs geschapen in de sector. Ook bij ons zou een sterker klimaatbeleid zeker 80.000 nieuwe jobs kunnen opleveren. Door meer te investeren in windenergie op zee krijgen we bovendien genoeg groene elektriciteit voor het transport en

een deel van de warmtevraag. Goed geïsoleerde woningen hebben een lagere warmtevraag, waardoor de warmte die nog nodig is perfect kan geleverd worden door warmtepompen.

Ook in de mobiliteit is de toekomst aan zero-emissie elektrische wagens die rijden op groene stroom. Bij autodelen zou nog slechts 20 procent van het aantal voertuigen nodig zijn. Maar enkel als mensen massaal hun privéwagens inruilen voor alternatieven, is er spectaculair minder parkeerplek nodig in de stad. Het zal zaak zijn om de gedeelde en de autonome mobiliteit te integreren met bestaand openbaar vervoer en zachte vervoerswijzen zoals de fiets.

De opschaling van de groene technologieën maakt ze steeds goedkoper. Zo krijgen we een positieve opwaartse spiraal. Bij iedere verdubbeling van het aantal zonnepanelen of het aantal batterijen voor elektrische voertuigen worden ze ongeveer 20 procent goedkoper. Het is ook mogelijk om financiële stimuli zo vorm te geven dat ze afnemen in de tijd en minder mattheuseffecten hebben, om nieuwe subsidiebubbel te vermijden.

Bienstman is niet blind voor de technologische uitdagingen die zich stellen. Er is een combinatie van vier elementen nodig: interconnectie, vraagsturing, energiebesparing en opslag van energie.

Hij wijst er wel op dat nog duidelijke keuzes moeten gemaakt worden. Hij houdt een warm pleidooi om de belastingen van de elektriciteitsfactuur te verschuiven naar fossiele brandstoffen: een soort groene *fiscal shift*. Hij pleit voor een CO₂-heffing van 50 euro per ton én een CO₂-grensheffing.

Hij stuit ook op problemen, waar hij niet altijd een oplossing voor heeft. Zo beseft hij dat warmtenetten die afhankelijk zijn van verbrandingsovens onze transitie

naar een circulaire economie hypothekeren. Ook de op termijn noodzakelijke uitrol van een 'hernieuwbare waterstof-economie' kan hij nog niet goed plaatsen.

Voor kerncentrales ziet hij in de transitie naar een groene economie echter geen plaats. Op een eerlijk speelveld waar de echte externe kosten van nucleaire en fossiele energie zouden doorgerekend worden, zou hernieuwbare energie nog veel sneller doorbreken.

Het optimisme van Mathias Bienstman werkt aanstekelijk, maar ook hij geeft aan dat de technologie het niet alleen zal oplossen. Er is nood aan de interventie van een sterke overheid, aan planning en een sterk sturende fiscaliteit, kortom aan meer radicale maatregelen zoals Ludo De Witte en Naomi Klein die bepleiten. De accenten van de drie auteurs verschillen duidelijk. In plaats van verschillen uit te puren, kunnen we ook vaststellen dat er een grote consensus is over welke maatregelen moeten genomen worden, op korte termijn en op langere termijn. En dat het geen wandeling door het park zal worden, is ook duidelijk. De transitie naar een koolstofarme samenleving is dé politieke, maatschappelijke en culturele uitdaging van onze generatie.

Johan Malcorps

Respect is de nieuwe punk

Meyrem Almaci, *Respect is de nieuwe punk. durven opstaan in turbulente tijden*, Borgerhoff & Lamberigts, 2017, 224 p.

Met *Respect is de nieuwe punk. Durven opstaan in turbulente tijden* heeft Groen-voorzitter Meyrem Almaci een belangrijk politiek boek geschreven. Het leest vlot. Er passeert een brede waaier aan actuele onderwerpen de revue, die wel steeds grondig worden uitgediept. De aangename afwisseling tussen inhoudelijke stellingnames en persoonlijke anekdotes maakt het luchtiger, zonder dat het aan diepgang inboet. Als leuk intermezzo worden songs voorgesteld die een belangrijke rol speelden in het leven van Meyrem Almaci (je kunt de lijst op Spotify beluisteren door de titel van het boek in te geven). De gekende Nederlandse jeugdschrijver en ex-politicus Jan Terlouw verzorgt de inleiding.

Meyrem Almaci start het boek met gebeurtenissen uit haar jeugdijaren die bepalend waren voor haar verdere leven. Haar vader verliet het kleine Turkse dorpje Kozluca in 1974 om in België als 'gastarbeider' aan de slag te gaan. Korte tijd nadien volgden zijn echtgenote en kinderen hem. Meyrem zag het levenslicht in 1976 en groeide op in Sint-Gillis-Waas in een gezin met 11 kinderen. Omdat vader de enige kostwinner was, had het gezin het zeker niet breed: *'Speelgoed, kleren, schoenen: lang voordat vintage en recyclage in waren, was hergebruik van andermans spullen bij ons thuis de norm. Maar niet omdat het een keus was. [...] Dan zeulden we onhandig over straat met een meubelstuk dat iemand anders niet meer wilde. In het volle vizier van iedereen, tot thuis.'* In de school was het Juf Gaby die Meyrem en haar zussen onder haar vleugels nam en hen Nederlands leerde. Zonder medeweten van haar ouders schreef ze zich met de hulp van haar zus in het ASO in. Niet voor het laatst ging Meyrem tegen de maatschappelijke verwachting en stroom in